

Nr 86

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området; given Stockholms slott den 28 mars 1969.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås bemyndigande för Kungl. Maj:t att genomföra försök med utskänkning av öl av typ A och typ B, dvs. vanligt öl och mellanöl, på fasta marketenterier inom försvaret.

*Utdrag av protokollet över finansärenden hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 28
mars 1969.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTTSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *undantag från vissa bestämmelser i ölförsäljningsförordningen* och anför.

Inledning

På grundval av viss utredning angående behovet att ändra de disciplinära kraven och medlen för att främja och vidmakthålla en god anda och disciplin inom krigsmakten har överbefälhavaren (ÖB) med skrivelse, ingiven till försvarsdepartementet och betecknad Fst/PV 2/5 1968 nr 9210: 1, redovisat sin grundsyn på krigsmaktens anda och disciplin samt föreslagit vissa ändringar i tjänstgöringsreglementet för krigsmakten. ÖB har i detta sammanhang tagit upp en fråga som försvarsministern överlämnat till mig för handläggning. Frågan gäller att genom viss försöksverksamhet få erfarenhet om ölutsänkning vid förbanden.

Efter remiss har *yttranden* i frågan avgetts av alkoholpolitiska utredningen (APU) och försvarets personalvårdsnämnd. Frågan har även tagits upp i en skrivelse till försvarsministern från Dalarnas distriktsloge av IOGT.

Gällande bestämmelser

Rätt till försäljning av öl regleras i ölförsäljningsförordningen (Öff) den 23 mars 1961 (nr 159). Enligt 10 § andra stycket förordningen gäller att öl får utskänkas vid slutet bord till bl. a. anställda vid institution eller företag i för dem avsedd matsal eller därmed jämförlig lokal (utskänkning i personalmatsal). I samma paragraf sägs vidare att Kungl. Maj:t meddelar bestämmelser om i vilken utsträckning och under vilka villkor militär mäss får hänföras till personalmatsal samt att utskänkning i sådan matsal får bedri-

vas endast om institutionens eller företagets ledning eller befälhavaren lämnat medgivande härtill. Enligt 12 § Öff meddelas tillstånd till utskänkning vid enstaka tillfälle eller under enstaka period (tillfällig utskänkning) av polismyndighet. Endast i fall som avses i 10 § andra stycket och 12 § Öff får utskänkning ske inom läger, kasernområde eller annat uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område (19 § Öff).

Enligt kungörelsen den 23 mars 1961 (nr 161) om utskänkning av öl i militära mässar får till personalmatsal, som avses i 10 § Öff, endast hänföras militär mäss som i huvudsak är avsedd enbart för fast anställd personal och ej har direkt förbindelse med matsal eller marketenteri för värnpliktiga. Fråga om militär mäss får hänföras till personalmatsal prövas av vederbörande befälhavare efter framställning av kåren eller sammanslutningen. Framställningen får bifallas endast om det anses kunna ske utan men för ordning och nykterhet vid förbandet eller institutionen. Lämnat medgivande gäller tills vidare och kan, om skäl föreligger därtill, återkallas eller inskränkas av befälhavaren. Denne har att övervaka att bestämmelserna i Öff iakttas. Chefen för försvarsstaben meddelar närmare anvisningar om tillämpningen av kungörelsen.

Av det anförda framgår att med mäss ej avses marketenteri för värnpliktiga.

Förslag och remissyttranden

I den aktuella frågan konstaterar ÖB att det i vissa länder förekommer utskänkning av öl på förband, närmast på marketentier, och tillägger.

Det är tveksamt om nu gällande utskänkingsförbud i Sverige är nödvändigt eller ens lämpligt. Om öl finge förtäras på marketenteri kan det antas att nuvarande förtäring utom kasernområde, vilken inte kan kontrolleras, skulle minska, samtidigt som känslan av förmyndarskap, inte motiverat av tjänsteskal, skulle försvinna. Servering på marketenteri kan dock påverka förut ointresserade till icke önskvärd tillvänjning.

I avsaknad av erfarenheter kan, uttalar ÖB, ståndpunkt inte nu tas i denna utskänkingsfråga. Därför föreslår ÖB att Kungl. Maj:t bemyndigar honom att i samverkan med alkoholpolitiska utredningen utföra försök med utskänkning av öl (klass I—II B) på fasta marketentier vid ett begränsat antal förband.

Remissinstanserna är positivt inställda till en försöksverksamhet av ifrågasatt slag men uppställer vissa villkor för verksamheten.

APU framhåller inledningsvis att det vid överläggning med representanter för försvarsstabens personalvårdsbyrå framkommit bl. a. att önskmål om öl-utskänkning framförts inom vissa förbandsnämnder. Vid en konferens i Västerås hösten 1967 med företrädare för olika politiska ungdomsorganisationer rådde en allmän mening om att öl borde serveras i marketentier.

Enligt representanterna för personalvårdsbyrån var avsikten att ölutsökning skulle förekomma endast på kvällarna efter tjänstens slut med möjlighet att inställa utskänkningen, exempelvis dagar med kvälls- eller natttjänstgöring. Uppfattningen var vidare den att alla försvarsgrenar borde vara representerade i försöksverksamheten jämte någon eller några av försvarets skolor samt att försöksverksamheten borde ske under ÖB:s ledning i samråd med APU.

För egen del uttalar APU att den föreslagna försöksverksamheten möjligen kan ha visst värde för att klarlägga vilken roll ölet kan spela för nykterhetstillståndet bland ungdom i den speciella situation som militärtjänstgöringen utgör. En sådan försöksverksamhet kräver dock att riksdagen beslutar om undantag från gällande utskänkingsbestämmelser på sätt som skedde i fråga om den på APU:s initiativ bedrivna försöksverksamheten med friare starkölsförsäljning i Göteborgs och Bohus län och Värmlands län.

Som ett absolut villkor för att genomföra ÖB:s förslag uppställer APU att garantier skapas för en ordentlig uppföljning av försöket. Vidare bör undersökning göras vid förband både med och utan försöksverksamhet i syfte att mäta förändring i konsumtionsvanor, förändring i attityder till alkoholbruk samt militärtjänstgöringens betydelse för inläringen av alkoholvanor. Det bör även enligt APU övervägas om inte en undersökning av resultatet av försöksverksamheten bör kombineras med en effektmätning av den effektiviserade upplysningsverksamhet i alkoholfrågor för värnpliktiga, som försvarsstaben i samråd med Centralförbundet för nykterhetsundervisning startade vid halvårsskiftet 1968.

En ledamot av APU har reserverat sig mot beslutet under åberopande bl. a. av att möjligheterna att på ett meningsfullt sätt mäta effekten av den försöksverksamhet det här gäller måste bedömas som ringa, varför den ter sig meningslös och därtill innebär risk för ökade alkoholskador. Två ledamöter uttalar reservationsvis, att APU borde klarare ha uttalat sig för värdet av den föreslagna försöksverksamheten, som får ses som ett led i de alkoholpolitiska strävandena att styra över konsumtionen från starkare till svagare drycker. Reservanterna framhåller vidare att de fasta marketentiererna frekventeras även av äldre åldersklasser vid repetitionsövningar och att det kan synas märkligt att denna kategori f. n. inte får serveras öl vid föräring på marketenteri efter tjänstens slut.

Försvarets personalvårdsnämnd framhåller, att man kunnat konstatera alkoholproblem vid vissa förband. Det är självklart att dessa problem måste angripas och att utvecklingen noggrant måste följas. Det är dock nämndens mening att skillnaderna mellan militära och civila regler och umgängesformer så långt möjligt undanröjs och begränsas till vad som betingas av den militära utbildningens krav. Många värnpliktiga torde uppfatta det begränsade varusortimentet vid förbandens marketentierier som omotiverat med hänsyn till de krav som utbildningen och tjänsten vid för-

banden ställer. Nämnden ser den föreslagna försöksverksamheten med servering av mellanöl vid förbandens marketenterier som ett steg i syfte att minska de nämnda skillnaderna. Med tanke på möjligheterna för de värnpliktiga att erhålla mellanöl från försäljningsställen i omedelbar anslutning till förläggning torde förbudet att utskänka öl på marketenterierna på intet sätt vara avgörande för konsumtionen.

Nämnden tillstyrker den av ÖB föreslagna försöksverksamheten, vilken bör omfatta ett stort och representativt urval förband vid samtliga försvarsgrenar. Därvid förefaller naturligt att verksamheten omfattar samtliga förband på samma ort. Vidare anser nämnden att försöksverksamheten bör gälla endast servering under tjänstefri tid vid fasta marketenterier med möjlighet för förbandschefen att, när tjänsten så kräver, tillfälligt avbryta serveringen. Slutligen bör genom ÖB:s försorg åtgärder vidtas, som möjliggör noggrann kontroll och uppföljning av försöket.

Dalarnas distriktsloge av IOGT hemställer att ÖB:s förslag avvisas. De skäl som anförts för försöksverksamheten anses inte bärande. Risk föreligger för att den kan medföra allvarliga konsekvenser för det allmänna nykterhetstillståndet.

Departementschefen

Alkoholpolitiska utredningen har i uppdrag att verkställa en allsidig och förutsättningslös översyn av alkohol- och nykterhetspolitiken. Som ett led i detta utredningsarbete och i syfte att skapa underlag för en säkrare bedömning av värdet från nykterhetssynpunkt av vissa försäljningsbestämmelser har på utredningens förslag vissa former av försöksverksamhet bedrivits. Bl. a. erhöll Kungl. Maj:t riksdagens bemyndigande (prop. 1967: 42, BeU 33, rskr 142) att under del av år 1967 och år 1968 bedriva försöksverksamhet med dels fri försäljning av starköl i Göteborgs och Bohus län samt Värmlands län, dels viss utvidgad måltidsfri utskänkning av spritdrycker och dels utskänkning av rusdrycker i teaterfoajé. Bestämmelser härom meddelades i kungörelsen den 12 maj 1967 (nr 213) om försöksverksamhet i fråga om rusdrycksförsäljning. Försöksverksamheten med fri starkölsförsäljning var avsedd att bedrivas till utgången av år 1968 men upphörde genom Kungl. Maj:ts förordnande med verkan fr. o. m. den 15 juli 1968 (SFS 1968: 441). Den övriga försöksverksamheten bedrevs planenligt intill utgången av år 1968.

Den av ÖB föreslagna försöksverksamheten med ölutskänkning på förbandens marketenterier kan sägas ha i princip samma syfte som nämnda redan bedrivna försöksverksamhet. APU har i sitt yttrande över förslaget också framhållit att försöket kan ha betydelse för dess bedömningar.

Erfarenheterna från försöksverksamheten med fri starkölsförsäljning var mindre tillfredsställande. Det ledde till ungdomsfylleri i samband med

starkölsförtäring i en omfattning som ej kunde accepteras. Det blev därför nödvändigt att avbryta försöket. Det bör emellertid beaktas att försöket gällde försäljning i allmänna handeln av starköl, en vara som annars tillhandahålls endast i systembutikerna.

Den av ÖB föreslagna försöksverksamheten gäller endast öl av typ A och typ B, dvs. vanligt öl och mellanöl. Den skulle således inte omfatta starköl. Vidare gäller försöket inte utminuterung utan utskänkning av öl för förtäring på de för serveringsändamål inrättade fasta marketenterierna inom försvaret. Jag anser därför inte att de mindre goda erfarenheterna från försöket med fri starkölsförsäljning bör tillmätas avgörande betydelse för bedömningen av frågan om utskänkning av annat öl än starköl på marketenteri.

ÖB ifrågasätter både nödvändigheten och lämpligheten av nuvarande utskänkingsförbud. Hävs detta når man sannolikt den positiva effekten, att den okontrollerbara ölförtäringen utanför kasernområde minskar samtidigt som de värnpliktigas känsla av förmyndarskap under militärtjänstgöringen försvinner. Detta är synpunkter som man även tagit fasta på i remissyttrandena. Försvarets personalvårdsnämnd menar att i princip endast sådana skillnader mellan militära och civila regler och umgängesformer bör godtas som betingas av militärtjänsten som sådan.

Jag kan ansluta mig till dessa synpunkter och anser dessutom att den föreslagna försöksverksamheten kan vara av värde för nykterhetspolitiska bedömningar. I enlighet härmed förordar jag att ett försök görs med ölutskänkning på militära marketentier. Som ÖB avsett bör det begränsas till utskänkning av vanligt öl och mellanöl på de fasta marketenterierna vid vissa förband. I försöket bör dock kunna inrymmas även fasta marketentier vid militära utbildningsanstalter. Utskänkningen bör dessutom begränsas till tid efter tjänstens slut för dagen eller annan tjänstgöringsfri tid. Inskränkningar i utskänkningen bör ske när detta är motiverat med hänsyn till tjänstgöringen vid förband som omfattas av försöket.

För att få ett underlag för en säkrare bedömning av försöket bör det ges en representativ omfattning. Samtliga försvarsgrenar bör vara företrädna i försöket och finns flera förband eller utbildningsanstalter på en ort, bör dessa vid urvalet behandlas lika. Det är också viktigt att erfarenheterna från försöket redovisas på tillfredsställande sätt. APU har framfört synpunkter som bör vara vägledande i detta hänseende.

Jag anser också naturligt att försöket bedrivs under ÖB:s överinseende men att samråd skall ske med APU beträffande uppläggning, redovisning och annat som har betydelse från utredningens synpunkt.

Försöket bör bedrivas fr. o. m. den dag som Kungl. Maj:t bestämmer och pågå tills vidare utan någon på förhand fastställd tidsbegränsning. Givetvis bör det kunna avbrytas helt eller delvis när särskilda skäl föreligger för att eventuella olägenheter med försöket skall kunna bemästras.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, utan hinder av ölförsäljningsförordningen, medge den försöksverksamhet med ölutskänkning på militära marketenterier som jag förordat i det föregående och att meddela närmare föreskrifter för genomförande av denna försöksverksamhet.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson